

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Проаналізовано стан продовольчих ринків та підприємств Хмельницької області. Визначено рівень конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції у регіоні та її вплив на продовольчу безпеку. Запропоновано напрями підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та їх продукції на продовольчому ринку Хмельницької області.

The state of food markets and industry Khmelnytsky region was analyzed. The level of competitiveness of agricultural production in the region was determined. Its impact on food safety. Directions of increasing the competitiveness of the food industry and their products in the food market Khmelnytsky region.

Вступ. Актуальність теми. Формування конкурентоспроможного регіонального продовольчого ринку є першочерговою умовою підвищення економічної і соціальної стабільності національної економіки. Регіональне продовольче забезпечення здійснюється суб'єктами господарської діяльності різних галузей господарського комплексу, які розташовані в межах його території та мають відношення до виробництва і реалізації харчової продукції. Це зумовлює необхідність забезпечення ефективного функціонування цих суб'єктів в межах регіону та раціональних взаємозв'язків між ними, що сприятиме формуванню конкурентоспроможного продовольчого комплексу в цілому.

Серед найважливіших чинників забезпечення ефективного функціонування аграрної сфери слід виділити підвищення конкурентоспроможності продукції. В ринкових умовах ця проблема набуває особливої актуальності внаслідок її загострення.

Нині конкурентоспроможність продукції є однією з провідних характеристик стану підприємства, що визначає перспективи його подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми конкурентоспроможності діяльності регіонального ринку висвітлені в працях М.П. Афанасьєв, Л.В. Балабанов, П.П. Борщевський, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, А.С. Лисецького, Я.Б. Олійник, М.Д. Пістун, П.Т. Саблук та інші.

Формування цілей статті. Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану продовольчого ринку та підприємств Хмельницької області їхню конкурентоздатність в умовах функціонування ринкових відносин.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку економіки України агропродовольчий ринок виступає регулятором та координатором комерційних зусиль суб'єктів ринку спрямованих на виробництво і реалізацію конкурентоспроможності агропродовольчої продукції для

забезпечення продовольчої безпеки держави і формування експертного потенціалу.

Конкурентоспроможність виробництва є багатограним поняттям, яке характеризує його здатність конкурувати на внутрішньому й зовнішніх ринках і вимірюється ступенем присутності вітчизняної продукції на них.

Основою розвитку продовольчого ринку Хмельницької області є значний аграрний потенціал, що ґрунтується на власних багатих сільськогосподарських ресурсах. Насамперед, це унікальні за якістю земельні ресурси Поділля.

Близько третини потужності продовольчого ринку Хмельницької області концентруються у Хмельницькому вузлі агробізнесової діяльності, який характеризують висока міра запиту на продовольство, концентрація потужностей харчової промисловості, розвинене сільськогосподарське виробництво, порівняно високий рівень розвитку ринкової інфраструктури, залучення передового досвіду щодо оптимізації кон'юнктури ринку продовольства.

Найбільш динамічно в Хмельницькій області зростає оптовий товарообіг кондитерських виробів, цукру, пива та безалкогольних напоїв. Дуже позитивним є чітка тенденція до підвищення в структурі товарообігу частки м'яса та птиці, риби та морепродуктів.

Продовольство залишається вагомою складовою експорту області. Так у 2009 р. було експортовано продуктів харчування на 74,5 млн.доларів США, або 18,2% загальної вартості продукції, яка експортувалась. При цьому імпортувалось продовольства на 23,9 млн. доларів США, або 4,8 % загальної вартості продукції, яка імпортувалась.

Промислове виробництво продовольства є одним з провідних на Хмельниччині. У ній виділяються цукрова, м'ясна, молочна, спиртово-горілчана, борошномельна, плодоовочеконсервна, кондитерська. Виробництвом продуктів харчування і переробкою сільськогосподарської сировини зайнято 656 підприємств, з них більше 60 є крупними. Частка харчової промисловості в загальнообласному промисловому виробництві становить 27%. У 2009 р. ними освоєно 237 мільйона гривень інвестицій в основний капітал. Із них більше двох третин використано на виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. На підприємствах харчової промисловості завершено будівництво та введено в експлуатацію потужності по виробництву макаронних виробів на 1400 тонн за рік у Ярмолинецькому районі та з переробки м'яса на 245 тонн за рік у Кам'янець-Подільському районі.

Обсяги виробництва продукції у переробній промисловості збільшилися у 2009 р. на 18,8 відсотка. Відбулось зростання обсягів випуску продукції з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – на 16,6%. На 73,2% зріс випуск продукції у переробці та консервуванні овочів та фруктів, наполовину – у виробництві напоїв, на 47,0–47,7% – рибних продуктів, м'яса та м'ясних продуктів, на

7,3–13,6% – хліба та хлібобулочних виробів, молочних продуктів та морозива. Поряд з цим на п'яту частину знизились обсяги продукції на підприємствах з виробництва продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, на десяту частину – цукру.

На підприємствах з виробництва м'яса та м'ясних продуктів порівняно з 2008 р. приріст виробництва морожених яловичини і телятини становив 97,8%, свинини свіжої (парної) чи охолодженої – 68,5%, ковбасних виробів – 17,4%. Проте на 28,6% скоротився випуск яловичини і телятини, свіжих (парних) чи охолоджених, на 15,7% – свинини мороженої.

На підприємствах з виробництва молочних продуктів та морозива поряд зі зменшенням на 37,7% випуску вершків, на 13,4–20,6% сирів жирних, кисломолочних продуктів, спредів та сумішей жирових, на 5,5% – сиру свіжого неферментованого та сиру кисломолочного зріс випуск молока обробленого рідкого на 80,2%, вершкового масла – на 27,4%.

У промисловості з перероблення та консервування овочів та фруктів приріст виробництва фруктових та овочевих соків, нектарів становив 115,2%. Разом з тим на 67,0% скоротився випуск джемів, желе фруктових, пюре та паст фруктових чи горіхових, на 48,0% – овочів, фруктів, горіхів і грибів консервованих з доданням оцту або оцтової кислоти, на 34,8% – натуральних консервованих овочів.

За 2009р. вироблено 182,6 тис.т цукру-піску, отриманого з цукру-сирцю бурякового, що на 13,5 тис.т (6,8%) менше, ніж у 2008р.

У 2009р. порівняно з 2008р. на 168,1% збільшено випуск безалкогольних напоїв, на 47,4–53,6% – копченої риби, включаючи філе, натуральних мінеральних газованих та негазованих вод, на 4,2% – борошна. Водночас на 38,0% зменшено виробництво круп, на 13,0% – кондитерських виробів з цукру, включаючи білий шоколад без вмісту какао, на 1,0–6,5% – хлібобулочних виробів, макаронних виробів без начинки, не підданих тепловому обробленню, спирту етилового неденатурованого із вмістом спирту не менше 80 об.%, оселедців солоних.

На підприємствах з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів за 2009 р. з сировини замовників виготовлено 97,1% макаронних виробів без начинки, що не піддавались тепловій обробці, 54,2% цукру-піску, отриманого з цукру-сирцю тростинного чи бурякового, 37,8% крупи, 6,9% борошна, 4,5% хлібобулочних виробів.

Збільшилась, з-поміж підприємств харчової промисловості, кількість тих, які сертифікували власну систему управління якістю. У 2009 році сертифікацію пройшли ДП «Старокостянтинівський молочний завод», ВАТ «Славутський солодовий завод» та ДП «Довжоцький спиртовий завод».

Продовольство залишається вагомою складовою експорту області. Так у 2009 р. було експортовано продуктів харчування на 18,7 млн.\$, або 6% загальної вартості продукції, яка експортувалась. При цьому

імпортувалось продовольства на 6,4 млн. дол. США, або 2,2% загальної вартості продукції, яка імпортувалась.

У Хмельницькій області діє Хмельницька обласна товарна біржа та Подільська спеціалізована аграрна біржа (м. Хмельницький). Основними послугами, які вони надають є організація оптової торгівлі матеріальними і сировинними ресурсами та ін.; проведення торгів; продаж майна, що перебуває у державній власності; оцінка цілісних майнових комплексів, паїв, цінних паперів, майнових прав та нематеріальних активів; оцінка об'єктів нерухомого майна; укладання біржових угод; консультаційно-інформаційні послуги. Вартість укладених угод на сільськогосподарську продукцію у 2009 році (всі види угод та базиси поставок) становила на них 1,7% (0,66% на першій та 0,38% на другій) серед усіх акредитованих Мінагрополітики товарних бірж.

Сприяє виробництву, переробці та збуту сільськогосподарської продукції і продовольства, забезпеченню матеріально-технічними ресурсами, їх фінансуванню (кредитуванню), науково-викладацькій та сільськогосподарській дорадчій діяльності Хмельницький обласний осередок «Хмельницька обласна сільськогосподарська палата всеукраїнської громадської організації «Національна сільськогосподарська палата України»» (м. Хмельницький). За мету своєї діяльності він ставить підвищення рівня прибутковості сільськогосподарського виробництва і розвитку сільської місцевості, задоволення та захист економічних, соціальних та інших спільних інтересів своїх членів, в тому числі сільських громад, через механізм узгодження інтересів перед третіми особами, в тому числі через створений при палаті постійно діючого третейського суду.

Але, як і загалом у країні, в регіоні розбудова економічно-структурного забезпечення далека від завершення. На думку експертів, сільськогосподарське виробництво у Хмельницькій області здатне навіть без високих дотацій радикально збільшити виробництво всіх видів продовольства. Проте продати все це їм заважає, зокрема, гострий брак сучасних складів, елеваторів, холодильників, спеціального транспорту. От чому урожаї малі, експорт сировини великий, а імпорт готової їжі дорогий. В Україні досі немає ф'ючерсної біржі і сучасного аграрного страхування, низький рівень залучення іноземних інвестицій у розвиток продовольчого ринку. Не встановлено досі єдиний порядок ціноутворення у переробній галузі, що дає можливість компаніям включати у собівартість продовольства будь-які, часто необґрунтовані, витрати.

Основними продовольчими ринками Хмельницької області є ринки: зерна, цукру, картоплі, овочів та плодів, м'яса, молока.

Характерною рисою ринку зерна Хмельницької області характеризує зростання попиту на майже усіх зернових культур. Недостатній рівень купівельної спроможності населення регіону обумовлює значний експорт зернових при тому, що їх внутрішнє споживання значно поступається рівню 1990-го р.

Із значним зменшенням виробництва цукрових буряків зменшилась і їх реалізація. Ринок цукру Хмельницької області характеризують нестабільність, обмеження попиту і пропозиції на ці товари.

Зростання виробництва та споживання картоплі у Хмельницькій області ілюструє залежність населення від виробництва картоплі як одного з основних продуктів харчування в умовах недостатнього рівня купівельної спроможності та спрямування сільськогосподарського виробництва до самозабезпечення домогосподарств, характерне для економічної кризи України та її регіонів 90-х років минулого століття.

Ринок овочів та плодів характеризує поглиблення спеціалізації виробництва, підвищення рівня концентрації виробництва найбільш рентабельної і високоліквідної продукції. Ринкова система господарювання сприяла посиленню орієнтації галузі безпосередньо на ринки збуту – великі міста, промислові центри, потужні плодоовочепереробні підприємства, що спричинило підвищення прибутковості овочівництва в цих регіонах.

На ринку м'яса склався значний розрив між попитом, зумовлений низькою платоспроможністю населення, та низьким рівнем конкурентоспроможності вітчизняної продукції щодо імпоротної, особливо м'яса птиці. Майже вся вироблена продукція використовується на продовольче споживання населення.

Ринок молока Хмельницької області характеризують суттєве скорочення виробництва молока на третину у 2009 відносно 1990 р., викликаний низькою продуктивністю молочного стада і скорочення поголів'я корів. Нині основною проблемою молочного скотарства в Хмельницькій області є низький рівень окупності виробничих затрат у господарствах. Собівартість молока в області не адекватна реалізаційній ціні.

На Хмельниччині особливо вагомим є існуючий досвід з розбудови ефективних виробничих кластерів – агровиробничий, за умови подальшого розвитку, вже найближчим часом визначатиме ряд особливостей продовольчого комплексу регіону.

Зростання потужностей виробництва та експорту продовольства у Хмельницькій області може буде досягнути за рахунок створення та розвитку спеціалізованих зон виробництва певних видів сільськогосподарської продукції, державної підтримки аграрного виробництва, розвитку ринкової інфраструктури, забезпечення ефективних міжрегіональних зв'язків у сфері обігу продовольчих товарів, формування і розвитку ринків продовольчої продукції, зниження рівня бідності в регіоні.

Досягнення оптимальних розмірів споживання продовольства дозволить переорієнтувати його виробництво на потреби зовнішніх ринків та посилить експортний потенціал Хмельницької області.

Висновки. Викладенні у статті результати дослідження є складовою наукових засад вивчення регіонального продовольчого ринку з позицій

суспільної географії та можуть бути використаними для визначення напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та їх продукції у регіонах України.

1. Аграрна реформа в Україні / [П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.] : За ред. П.І.Гайдуцького. – К.:ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Балабанов Г.В. Территориальная сегментация продовольчного рынка Украины. Зернопродуктовый комплекс Украины: структура и территориальная организация / Балабанов Г.В. – Киев: УАРР/ПАП, 1999. – 105 с.
3. Гільберг Т.Г. Зміни структури сільськогосподарського виробництва Хмельницької області / Т.Г. Гільберг // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць. – Вип. 138: Географія. – Чернівці: ЧНУ, 2002. – С. 167–180.
4. Данилишин Б.М. Маркетингова стратегія регіонального продовольчого ринку / Б.М. Данилишин, О.М. Любченко. – Кіровоград : Імекс–ЛТД, 2006. – 250с.
5. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії і практики) / Л.В. Дейнеко. – К.: Знання, 1999.–331 с.
6. Лисецький А.С.Продовольча безпека України: теорія, методологія, емпіричний аналіз / А.С.Лисецький – К. : Оріяни, 2005. – 374с.
7. Пістун М.Д. Географія агропромислових комплексів [навч. посібник] / М.Д. Пістун, В.О. Гуцал, Н.І. Провотар. – К. : Либідь, 1997. – 198с.
8. <http://www/minagro.kiev.ua>.
9. http://www/Online_km_ua.mht.